

Veli-Matti Autio

AISTIVAMMAISOPETUS KULTTUURIPOLITIIKAN KENTÄSSÄ 1917-1965

Tässä artikkelissa tarkastellaan aistivammaisopetusta lähinnä kulttuuripoliittisesta ja hallinnollis-organisatorisesta näkökulmasta itsenäisyydenajan alusta peruskoulu-uudistuksen tuloon. Aistivammaisopetus oli kirkon ja valtion organisoimana jo vakiintuneissa asemissa tarkasteltavan kauden alkaessa (asetus 1904, uusittu 1934 ja 1961). Oppivelvollisuus uudistus ja myöhemmin ns. isojen ikäluokkien koulutus koettelivat tätä kansanopetuksen erityislohkoa erityisesti opettajapulan muodossa. Koulutuksen yleinen laajeneminen vei 1930-luvulla alan ammattiopetuksen kehittämiseen. Tätä varjostivat kuitenkin organisatoriset ristiriidat kouluhallituksen ja ammattikasvatusviranomaisten välillä. Rajankäynti agraaripainotteisen ja "kaupunkimaisen" ammattiopetuksen välillä oli poliittisesti herkkää aluetta. Laki kuuromykkäin ammattikoulusta 1944 loi pohjan organisaation kehittämiseksi. Sen sijaan sokeain ammattiopetus pysyi pidempään suunnittelun asteella. Keskustelu Helsingin ja Kuopion sokeainkoulujen kohtalosta sisälsi ajankohtaisia kieli- ja aluepoliittisia sävyjä. Kaavailut suurista aistivammaisopetuksen internateista (Jyväskylä, Porvoo) aiheuttivat myös pedagogisia ja sosiaalisia epäilyjä.

a) Opettajankoulutus ongelmana 1920-luvulla

Itsenäisyyden ajan alkaessa aistivammaisopetus oli maassa jo pitkään ollut vakiintunut 1800-luvun jälkipuolella tapahtuneen organisatorisen kehityksen ansiosta. Valtion kuuromykkäinkouluja oli kahdeksan, sokeainkouluja kaksi sekä lisäksi kehitysvammaisopetusta varten 1909 valtiollistettu Perttulan tylsämielisten laitos. Hallinnollisesti aistivammaisopetus toimi vuoden 1904 asetuksen varassa, mutta toisena sortokautena, jolloin suunniteltu oppivelvollisuus uudistuskin raukesi, olivat koulujen ohjesäännöt ja opetussuunnitelmat jääneet vahvistamatta. Koulut olivat vuodesta 1917 alistetut kouluhallituksen lastensuojeluosastolle, mutta kouluhallitusta uudelleen järjesteltäessä osasto siirrettiin 1924 sosiaaliministeriölle. Samassa yhteydessä myös Perttulan laitos vaihtoi ministeriötä. Sen sijaan sokeain ja kuuromykkäin oppilaitokset jäivät pysyvästi kouluhallituksen kansanopetusosaston alaisuuteen. Viranomaisten käsitukset siitä, oliko näiden etupäässä köyhäinhoidon varassa elävien ihmisryhmien asiaa autettava enemmän sosiaalisin vai pedagogisin keinoin, olivat siis vielä hieman vakiintumattomia.

Aistivammaisten hoito pedagogisena kysymyksenä tuli kuitenkin väistämättä yhä tärkeemmäksi oppivelvollisuuslain (1921) vaikutuksesta. Laki ei näet vapauttanut aistivammaisia kouluopetuksesta, vaan määräsi koulujen johtokunnat ilmoittamaan heistä kouluhallitukselle, joka päätti asianomaisten sijoittamisesta omiin oppilaitoksiinsa elleivät pakottavat syyt vaatineet täyttä vapautusta opetuksesta. Oppilaspaikkojen lisätarvetta katsottiin maailmansodan jälkeisissä niukoissa oloissa huokeimmaksi hoitaa perustamalla rinnakkaisluokkia varsinaisiin kouluihin. Kuurojenkouluista vain muutaman vuoden toiminut Helsingin väliaikainen koulu tulikin lakkautetuksi 1919.² Rinnakkaisluokkia ilmaantui sittemmin Turun ja Oulun kouluihin, jotka saivat 1920-luvun lopulla myös apuopettajia.³

Aistivammaiskoulut, joissa yhteensä opiskeli vain muutamia satoja oppilaita ts. määrältään vain muutama promille kaikista kouluikäisistä, olivat internaatteina valtiolle kuitenkin melkoisen kalliita laitoksia.⁴

	Kuurom.koulut		Sokeainkoulut		Kansakouluopetus	
	Opett.	Oppil.	Opett.	Oppil.	Opett.	Oppil.
1890-91	25	264	13	54	-	-
1900-01	71	483	32	132	3076	111765
1910-11	100	696	33	140	5512	176547
1920-21	83	492	27	93	8014	263648
1930-31	81	533	26	112	12413	422709
1940-41	91	570	40	146	13301	480939
1950-51	89	502	40	130	20930	489934
1960-61	91	460	44	143	27279	625968

Tämä saattoi oppivelvollisuus uudistuksen vauhdittuessa ja normaalilasten koulutusmenojen kasvaessa hidastaa aistivammaisopetuksen kehitystä. Siitä ei eduskunnassa juurikaan keskusteltu, mutta toisaalta sille näyttää kyllä ajoittain löytyneen poliittista tukea. Sosiaaliseen vastuuntuntoon vetoava, kansanopetukseen kuuluva ala oli näet poliitikoille sopivaa pisteidenkeruun aluetta.

Aistivammais- eli silloisten aistivialliskoulujen toiminnan vakiintuneisuutta 1920-luvulla uhkasi opettajapula ja siihen liittyvä opettajien ikärakenteen vinoutuminen, sillä inflaatio oli heikentänyt palkkoja eikä suhteellisen pitkä erikoiskoulutus vetänyt puoleensa, kun

oppivelvollisuus uudistus imi opettajavoimat varsinaiseen kansakouluun. Kouluhallituksessa aistivallio-opetukseen tarkastaja, kouluneuvos Valter Forsius ehdotti pulan torjumiseksi väliaikaista opettajankoulutuslaitosta Turun kuuromykkäinkoulun yhteyteen,⁵ mikä meni hallituksessa läpi alan opettajaliiton vastustuksesta huolimatta. Liiton johtohahmoihin kuuluva maisteri Uno Kahma todisteli opetusministeri Nillo Liakalle, että oli järkevämpää korottaa alan palkkoja ja kouluttaa huokeilla jatkokursseilla kansakoulunopettajia aistivallio-opettajiksi.⁶ Valtiontalouden niukkoihin resursseihin nähden liitto oli ilmeisesti liiankin toiveikas palkkaratkaisun tehokkuudesta. Kuopion kuuromykkäinkoulua johtavalla Kahmalla saattoi olla myös henkilökohtaisia motiiveja vastustaa Turun koulun aseman pönkittämistä.⁷

Turun väliaikaisen laitoksen toiminta piti yllä ristiriitoja, ja opettajaliitto vaati tarpeettomaksi, jopa vahingolliseksi katsomansa koulutuksen lopettamista ja esitti korkeampipalkkaisten vanhemman opettajan virkojen perustamista osoittaen siten pitävänsä alan ongelmia enemmän järjestöpoliittisina kuin koulutuksellisina.⁸ Aistivallio-opetuksen kouluneuvoksena Forsiusta seurannut Kyösti Sipilä saikin Sunilan hallituksen lakkauttamaan väliaikaisen laitoksen 1928. Ratkaisua esittänyt kouluhallitus lupaili samalla uutta suunnitelmaa opettajanvalmistuksen tehostamisesta. Viranomaissten mielenkiinto alan asioihin ilmeni myös siten, että samalla kertaa perustettiin Porvoon ruotsinkieliseen kuuromykkäinkouluun kirjoitusosasto puhekoulussa huonosti menestyneitä varten sekä tehtiin periaatepäätös oppilasvähydestä kärsivän Pietarsaaren kuuromykkäinkoulun asteittaisesta lakkauttamisesta.⁹ Kouluhallituksen ruotsinkielinen osasto oli 1927 puoltanut tätä muutosta, joten asialla ei näyttänyt olevan suurta kielipoliittista painoarvoa. Kielipolitiikassa maltillinen Tannerin sosialistihallitus jätti kuitenkin ratkaisun teon Sunilan maalaisliittolaiselle hallitukselle, jolla oli aitosuomalaisia mieltymyksiä. Aistivammaisopettajat ehtivät 1929 saada alempia virkoja ja ennen kaikkea korotusta tuntipalkkioihin,¹⁰ ennen kuin talouspula romutti toiveet merkittävästä ylempään tason virkojen perustamisista.

b) Ammattiopetuksesta keskustellaan 1930-luvulla

Aistivammaiskoulut olivat siis 1920-luvulla toimineet organisatorisessa suhteessa paljolti vanhoillaan lähinnä opettajapulan kiusatessa alan kehitystä. Pula-aika synkisti näkymiä, varsinkin kun hallitus menoja karsieessaan lakkautti tarkastajan viran Sipilän kuoltua 1931. Opetusministeri Oskari Mantere sai vasta vuoden 1935 budjetissa viran palautetuksi. Hankaluutta aistivammaisopetukselle tuotti myös vuoden 1904 asetuksen vanhentuneisuus sekä sortokaudelta peräisin oleva koulujen toiminnan "säännöttömyys", jota yleisen koulunuudistuksen odotus oli pitkittänyt. Kouluhallitus saikin syksyllä 1932 luvan tutkia lainsäädännön puutteita. Kouluneuvos Kaarlo Franssilan johtama toimikunta esitti 1933 uusia sääntöjä ja asetuksen modernisointia, ja kouluhallitus teki tästä viipymättä esityksen, jonka opetusministeri Mantere sai vahvistetuksi asetukseksi lokakuussa 1934 Kivimäen hallituksen ministerivaliokunnan viimeistelyn jäljiltä."

Asetuksen uusimisen verkkaisuuteen vaikuttivat koulunuudistuksen odottelun ohella myös kustannustekijät ja hallinnollisten rajanvetojen epämääräisyys ammattikasvatukseen ja sosiaalitoimen suuntaan. Alan opettajat olivat Franssilan toimikunnassa esittäneet jälleen vanhemman opettajan virkojen perustamista, mutta jääneet vähemmistöksi. Ehkä oleellisin asiaa mutkistava tekijä oli kuitenkin rajankäynti opetus- ja sosiaaliviranomaisten välillä. Sosiaaliministeriön 1929 asettama toimikunta oli näet esittänyt kuuromyökkäin köyhäinhoidon tehostamiseksi neljän hoitokodin perustamista. Hanke kaatui pula-ajan rahan niukkuuteen, mutta se johti eduskunnassa 1934 toivomusponteen alan ammatillisen opetuksen kehittämisestä.

Painopiste aistivammaisopetuksen kehittämisessä suuntautui talouspulan hellitettyä ammatillisen opetuksen tarpeisiin. Vauhdittavia tekijöitä tässä olivat alansisäinen jälkeenjääneisyys, ts pelkkien jatkokurssien tehottomuus, mutta merkitystä oli myös julkisella koulutuspoliittisella keskustelulla, joka eri yhteyksissä korosti ammattiopetuksen arvostamista osaksi luonnollisena tarpeena laajentaa koulutusta yleensä, osaksi vastareaktionä yhä suosittumaksi ja voimakkaammaksi käyväälle "teoreettiselle" oppikoululle. Aistivammaisten ammatillisen opetuksen kehittämistä voitiin puolustaa sillä, että kyse oli yhteiskuntaa

hyödyttävästä, ahkerasta työvoimasta, joka oikein koulutettuna kykeni selviytymään omin avuin. Ruotsissa tapahtunut kehitys antoi esimerkkiä, mutta täällä uudistus tuli vaatimaan kuitenkin aikaa organisatoristen ristiriitojen ja sotien takia.

c) Sokeainopetuksen kehitysongelmia

Sokeain lasten 10-vuotinen koulutus, johon sisältyi sekä varsinainen sokeainkoulu että työosasto, tuotti alan opettajien mielestä riittämättömiä ammatillisia valmiuksia. Opettajaliitto halusikin jakaa sokeain ammatillisen ja tietopuolisen koulutuksen eri oppilaitoksiiin. Kouluhallitus halusi selvittää tätä komiteassa, mutta opetusministeri Mantere ei suostunut siihen.¹² Sen sijaan hän myöhemmin pääjohtajana määräsi kouluhallituksen kuuronyökkäin- ja sokeainkoulujen tarkastajan J.K. Palomaan tutkimaan asiaa. Sodan viivyttivät Palomaan työtä, ja vasta tammikuussa 1944 hän luovutti selvityksensä ehdottaen Helsingin ja Kuopion sokeainkoulujen tehtävänjakoa. Kuopion sokeainkoulu tuli jättää ainaksi 7-vuotiseksi sokeain lastenkouluksi, joka kattaisi kansakoulun ja jatkokoulun. Ammatillinen opetus tuli keskittää Helsinkiin, jonka sokeainkoulu tuli muuttaa viisivuotiseksi, kylläkin vapaaehtoiseksi oppilaitokseksi pojille ja tytöille. Ehdotus merkitsi täten kokonaisopetusajan pitenemistä 10:stä 12:een vuoteen.¹³

Palomaan ehdotus valmistui kieltämättä epäedullisena ajankohtana, mutta ilmeisesti myös sodanjälkeisen koulupolitiikan uudet kansandemokraattiset tuulet vaikuttivat siihen, että sitä ei toteutettu, vaan kouluhallitus katsoi asian ansaitsevan lisäharkintaa, semminkin kun Palomaata ei pidetty sokeainopetuksen varsinaisena asiantuntijana. Alan tarkastajaksi kouluhallitukseen tulleelle Oskar Hiekkalalle kansandemokraattisen kulttuuripolitiikan kausi antoi vihdoin nostetta aiempien nimitystappioiden jälkeen,¹⁴ joten uusien tuulten viriäminen ei ollut odottamatonta.

Opetusministeri Eino Kilpi asetutti huhtikuussa 1946 uuden komitean juuri Hiekkalan johdolla selvittämään sokeain opetuksen ja ammattiopetuksen ongelmia.¹⁵ Hiekkalan komitea esitti myös mietinnössään kesäkuussa 1948 sokeain varsinaisen ammattiopetuksen eriyttämistä sokeainkouluista, jotka

oli muutettava pelkiksi oppivelvollisuuskouluiksi. Se ei kuitenkaan kannattanut tehtävien vaihtoa Helsingin ja Kuopion koulujen kesken, vaan halusi säilyttää molemmilla peruskoulutustehtävän. Sokeain ammattiopetus tuli keskittää Helsinkiin perustettavaan valtion ammattikouluun, joka muodostettaisiin Sokeain Ystävät ry:n ylläpitämistä laitoksista. Yhdistyksellä oli Kalliossa sokeain työkoulu, hieromaopisto, kirjapaino ja kirjasto.¹⁶

Kouluhallitus ilmoitti lausunnossaan mietinnöstä joulukuussa 1949 pitävänsä etenkin sokeain lastentarhaosastojen sekä lievemmin näkövammaisten omien osastojen ja luokkien aikaansaamista periaatteellisesti tärkeinä ehdotuksina.¹⁷ Virasto olikin jo kesäkuussa 1949 ehtinyt ehdottaa kuuromykkäin ja sokeainkouluille uutta asetusta ja uusia ohjesääntöjä.¹⁸ Osittaisuudistuksia merkitsevää asetusta ei kuitenkaan annettu. Koulutoimen ajankohtaisin kysymys oli tila- ja opettajapulain poistaminen ns. isojen ikäluokkien puristuksessa, ja tämä varoja kysyvä voimainponnistus säteili myös aistivammaisopetukseen ehkäisten kustannuksia vaativien uusien toimintojen aloittamista. Koulutoimen määrällinen kasvu saattoi myös nopeasti muuttaa lainsäädännön tarpeita, joten liika kiirehtiminen saattoi kostautua. Ruotsinkielisen tahon ärtymys aikeesta siirtää ruotsinkielinen sokeainopetus Porvooseen oli myös varteenotettava pidättelevä tekijä.

Alan opettajaliitto esittikin 1953 hallitukselle huolestumisensa siitä, että vanhentuvaa mietintöä ei tarkistettu. Liitto halusi aistivammaisia koskevan ilmoitusvelvollisuuden tiukentamista, vanhempiin kohdistuvan neuvonnan tehostamista sekä selvitystä mahdollisuuksista liittää sokeainkouluihin myös oppikouluopetusta.¹⁹ Kansakoululain ja koulunuudistusohjelman odottelu viivyttivät asetuksen antamista, mutta myös tavanomaiset alansisäiset ristiriidat²⁰ sekä etenkin uudet suunnitelmat organisaation muuttamisesta. Kouluhallitus esitti tammikuussa 1955 rapistuville aistivammaiskouluille rakentamisen viisivuotischjelmaa,²¹ mutta vasta 1959 hallitus päätti uusista suunnitelmista. Niiden mukaan Helsingin ja Kuopion sokeainkoulut tuli yhdistää ja siirtää Jyväskylään tukemaan kasvatusopillista korkeakoulua spesiaalipedagogiikan kehittämiseksi. Ruotsinkielinen kuuromykkäin ja sokeain opetus tuli vastaavasti keskittää Porvooseen.²² Tämä ratkaisu pyrki siis palvelemaan kielipoliittista tasapuolisuutta ja samalla vahvassa hallitusasemassa

olleen silloisen maalaisliiton hajasijoituspolitiikkaa, joka kuitenkin herätti myös voimakasta vastustusta. Vuosien kuluessa viranomaiset alkoivat kuitenkin epäillä mammutti-internaattien perustamisen järkevyyttä, ja tämä mutkisti suunnitelmien toteutusta niin Jyväskylässä kuin Porvoossakin. Heikki Hosia opetusministerinä katsoi kuitenkin 1961 aiheelliseksi vahvistuttaa kansakoululain pohjalta uuden kuuromykkäin- ja sokeainkoulujen asetuksen, jossa toteutettiin tärkeä esikouluvaihe 10-vuotisessa kansa- ja kansalaiskouluopetuksessa ja annettiin ensi kertaa myös säännöksiä kuurosokeiden opetuksesta.²³

Sokeainopetuksen organisaation kehitystä häiritsi siis myös kiistely Helsingin sokeainkoulun ruotsinkielisen osaston asemasta. "Kielisorrosta" valitellut pieni yksikkö oli saanut oman vuokrahuoneiston, mutta halusi itsenäistyä myös hallinnollisesti. Kouluneuvos Forsius oli jo 1920-luvulla puoltanut sitä, ja tunnettu kulttuuripoliitikko John Österholm oli tarttunut asiaan eduskunta-aloitteella 1938.²⁴ Aloite syntyi ajankohtana, jolloin yliopiston kieliratkaisusta pettyneellä suomenruotsalaisella taholla ilmeni yhä kielipoliittista uhoa.

Elokuussa 1941 ministeriö tiedusteli kouluhallitukselta mahdollisuudesta liittää osasto Porvoon ruotsalaisen kuuromykkäinkoulun yhteyteen. Viraston enemmistö torjui tämän katsoen, että siirron tuottama taloudellinen hyöty oli liian pieni verrattuna sen mahdollisesti aiheuttamiin pedagogisiin ja sosiaalisiin ongelmiin.²⁵ Ministeriö tyytyi sillä erää tähän. Palomaan ehdotus osaston itsenäistämisestä kaipasi kuitenkin sekkin viraston mielestä lisäharkintaa, mikä osoitti, että suomenkielisellä taholla epäiltiin jatkuvasti näin pienen yksikön elinmahdollisuuksia.²⁶ Myös Hiekkalan komitean enemmistö esitti ruotsinkielisen sokeainopetuksen siirtoa Porvooseen. Kouluhallituskin puolsi nyt siirtoa todistellen, että ruotsalaiset kansankäräjät liioittelivat pedagogisia haittavaikutuksia, koska Porvoon tontti oli riittävän iso erillisille oppilaitoksille.²⁷ Edellä puheena olleet keskityshankkeet Jyväskylään ja Porvooseen paransivat osaston itsenäistymismahdollisuuksia, ja lopulta opetusministerin toimesta asiasta annettiin asetus 1966. Koulun siirto Porvooseen sen sijaan jumutui ikuisuuskysymykseksi.

d) Ammattikoulutuksen eteneminen kuuromyökkäinopetuksessa

Suomen Kuuromyökkäinliitto ja alan opettajaliitto olivat 1930-luvulla virinneen virtauksen mukaisesti myös kiinnostuneet alan ammatillisen koulutuksen kehittämistä. Jo mainittu eduskunnan toivomusponssi 1934 tuki näitä intressejä. Kouluhallitus ehdotti ministeriölle ponnesta antamassaan lausunnossa 1936 erilaisia toimenpiteitä pitäen erityisen tärkeänä miespuolisten kuuromyökkien maatalouskoulun perustamista. Virasto tarkensi esitystään laki- ja asetusalunoksin huhtikuussa 1937 ehdottaen koulun sijoittamista Kuusiston virkatilalle. Monipuolinen esitys tähtäsi kuuromyökkien ammatillisen opetuksen, jatkokoulutuksen sekä sosiaalisen huollon kaikinpuoliseen kehittämiseen. Maatalousministeriön mielestä kuuromyökkien opetus vaati spesiaalipätevyyttä, joten ehdotettua kuuromyökkien maatalousammattikoulua ei tulisi sijoittaa minkään varsinaisen maatalousoppilaitoksen yhteyteen.²⁹ Aistivammaisten eristäminen normaalilapsista hallitsi siis edelleen asennetasolla.

Cajanderin punamultahallitus myöntyiikin keuhkälä 1938 ajatukseen, että opetusministeriö ottaisi vastuun kuuromyökkäin ammattikasvatusuudistuksesta ja määräsi myös opetusministeri Uno Hannulan vastaamaan asiasta tehtyyn eduskuntakyselyyn.²⁹ Opetusministeriön toimesta asetettiin kesällä 1938 maatalousneuvos Väinö R. Lehtosen johtama komitea selvittämään kuuromyökkäin ammattikoulutusta.³⁰ Se antoi mietintönsä jo ennen talvisotaa ehdottaen ammattiopetuksen jaettavaksi neljän oppilaitoksen kesken. Kuuromykkille pojille tuli perustaa valtion maatalousammattikoulu lähinnä pienviljelyä ajatellen ja tytöille luoda tehostettu talousopetus Nikkarilan yksityisessä kuuromyökkäinkoulussa. Kaupunkilaisille kuuromykkille tuli organisoida Turun kuuromyökkäinkoulun yhteyteen käsityökoulu ja velvoittaa Porvoon ruotsinkielinen oppilaitos antamaan piirissään ammattiopetusta ruotsinkielisille kuuromykkille. Valtionapu tuli järjestää kuuromyökkäinkoulujen tapaan ja maksaa korvauksia myös kuuromykkä ammattioppilaisiksi ja harjoittelijoiksi ottaville työnantajille.³¹ Sota viivytti kouluhallituksen lausuntoa mietinnöstä, mutta sen tultua 1943 opetusministeri Kalle Kauppi lupasi vauhdittaa uudistusta vastatessaan sosialidemokraattien eduskuntakyselyyn.³²

Opetusministeriö ei kuitenkaan erityisesti kiirehtinyt lakiesitystä, vaan kohdisti pikemminkin huomiota muuhun aistivammaisopetuksen kohentamiseen

sodan kurjistamissa oloissa. Opettajankoulutusta varten annettiin budjetissa 1944 rahaa Turun kuuromykkäinkoulussa järjestettävälle kursselle,³³ ja tätä seurasi kesäkuussa 1944 asetus opettajanvalmistuksen keskittämisestä Turun ja Porvoon (ruots.) kuuromykkäinkouluihin.³⁴ Pahentunut yleinen opettajapula pakotti aistivammaisopettajien lisävalmistukseen monien vuosien ajan. Samalla oli pidettävä silmällä alan palkkausta vetovoiman lisäämiseksi. Isoihin ikäluokkiin liittyvä koulutuksen lisätarve johti Turun kuuromykkäinkoulun rinnakkaisluokan perustamiseen Helsinkiin. Tähän liittyvät ongelmat saivat kouluviranomaiset kiinnostumaan kunnallisten kuuromykkien luokkien ja osastojen perustamisesta, mikä osoitti spesiaalipedagogiikassa pyrittävän eroon eristettyjen internaattien yksinvallasta.³⁵

Lokakuussa 1944 U.J. Castrénin hallitus antoi odotetun lakiesityksen kuuromykkäin ammattikoulusta.³⁶ Esitys rakentui Lehtosen komitean mietinnölle ja se eteni eduskunnassa joutuisasti. Laitosta ei kuitenkaan haluttu alistaa opetusministeriölle, vaan ammattikasvatusviranomaisille, joista tilanteesta riippuen määrättäisiin asetuksella.³⁷ Kauppa- ja teollisuusministeriön alaisen ammattikasvatuksen hallinnollisen ja organisatorisen aseman vahvistuminen toimi tässä kouluviranomaisten toivomaa opetustoimen yleistä keskitystä vastaan. Tämä ristiriita teki myös tuolloin paljon puheenaihetta antaneen ammattioppivelvollisuuden toteuttamisen epävarmaksi. Kouluhallitus yrittikin jarruttaa kuuromykkäin ammattikasvatuksen organisatorista pirstomista, ja sen vastarinnan takia Paasikiven hallitus asetti tammikuussa 1946 ministerivaliokunnan sovittelemaan ristiriitoja. Sittemmin huhtikuussa valtioneuvosto määräsi kauppa- ja teollisuusministeriön sekä maatalousministeriön vastedes hoitamaan kuuromykkien ammattikoulutusta koskevat asiat.³⁸

Organisatorinen rajankäynti ei kuitenkaan tuottanut nopeita tuloksia, sillä vasta 1948 Turkuun perustettiin kuuromykkäin ammattikoulu, joka sai asetuksen vuoden 1944 lain nojalla.³⁹ Kuuromykkäin maatalousopetuksen lopullinen organisointi kesti paljon pidempään, sillä vasta 1957 se annettiin Mäntsälässä sijaitsevalle invalidien maatalousoppilaitokselle.⁴⁰ Valtiontalous asetti luonnollisesti ensimmäisenä esteitä näille koulutuksen marginaalialueiden kehittämiseksi, mutta vaikuttaa myös siltä, että Lehtosen komitean ehdotukset suosivat hieman liikaa agraarivaltaista yhteiskuntakäsitystä ja jyrkkiä sukupuolirooleja soveltuakseen täysin

kulttuuripolitiikkaa heti sotien jälkeen johtavan vasemmiston ajatuksiin ammattikoulutuksen luonteesta. Koulujärjestelmäriita sekä ammattikasvatueviranomaisten epäluolat kouluhallituksen liian dominoivasta asemasta aiheuttivat sen, että kysymys aistivammaisten perus- ja ammattiopetuksen hallinnollisesta keskityksestä pysyi taka-alalla peruskoulu-uudistukseen saakka. Jo mainittu vuoden 1961 asetus sokeain ja kuuroykkien kouluista rakentuikin vielä vankasti vallitsevan koulujärjestelmän pohjalle. Ammattikasvatuksen lainsäädännön kokoavaa uudistamista oli odotettava koulunuudistukseen asti.

Aistiviällisopetukseen liittyi tavallaan kysymys huonokuuloisten lasten kansakouluopetuksesta. Kouluhallitus esitti 1939 erityiskoulun perustamista Huonokuuloisten Liiton teettämän selvityksen nojalla. Sota viivytti tämänkin esityksen käsittelyä, eikä valmista tullut vaikka kouluhallitus 1943 ministeriön pyynnöstä oli antanut koulun perustamissuunnitelman kustannusarvioineen.⁴¹ Asiaa tutkittiin uudelleen 1952 sosiaaliministeriön toimesta asetetussa komiteassa.⁴² ja eduskunnan toivomuksesta kouluhallitus sai tehtävän tutkia huonokuuloisten lasten opetuksen järjestämistä.⁴³ Asia kytkeytyi tämän jälkeen yhä tiukemmin Jyväskylään rakennettavaan aistivammaisopetuksen vahvaan yksikköön. Opettajapula ja koulun sijoitukseen vaikuttava kiista huonokuuloisten ruotsinkielisten lasten opetuksesta hidastivat tämänkin uudistuksen eteenpäinvientä.

Lähdeviitteet

- 1 Aistivammaisopetuksen organisatorisesta kehityksestä, ks. *Tapani Vuorela*, Taantumuksesta uudistuksiin 1825-1868 (opetusministeriön historia II) 1980 s 267-275. *Markku Heikkilä*, Kielitaistelusta sortovuosiin 1869-1917 (opetusministeriön historia III) 1985 s 89-91 ja 253-259 sekä *Keijo Pilt*, Carl Henrik Alopaeus aistivammaistyön uranuurtajana Suomessa. SKHST 128. Helsinki 1984 passim.
- 2 Kirk. ja Opt KD 8/232 1919.
- 3 VN ptk. 12.8.1926/ esitt. Sara ja ptk. presid. esitt. 20.4.1929/esitt. minist. Lauri Ingman ja VN KD 72/212 1928.
- 4 Aistiviälliskoulujen budjetti vuodelle 1920 vahvistettiin 2.2 milj. markaksi (1930 6.6 milj. mk, 1940 7.7 milj. mk, 1950 65.2 ja 1960 202.0 vanhaa markkaa). Vertailun vuoksi mainittakoon, että vuoden 1920 lukema ylitti niukasti kirkon, vapaan sivistystoimen sekä tieteen ja taiteen määrärahat valtion budjetissa, oli n. 1/2 yliopiston määrärahasta, 10%

- oppikoulujen ja 4% kansakoululaitoksen määrärahaista. Vakiintuneen aistivammaisopetuksen voi sanoa tässä vaiheessa vieneen suhteettoman suuren osuuden opetusministeriön hallinnonalan määrärahoista, mutta opetus- ja kulttuuritarpeiden jatkuvasti voimakkaasti kasvaessa muut edellä mainitut budjettiluokat pian karkasivat lukuun ottamatta kirkkoa, jonka määrärahojen suhteellinen osuus pieneni varsinkin sotavuosien itsehallintouudistuksen jälkeen.
- 5 VN ptk. 12.6.1924/esitt. Groundstroem ja OpM KD 5/161 1923.
  - 6 Kahma Liakalle 28.5.1923, Niilo Liakan kok. 4, VA.
  - 7 Kahma oli 1920 ensimmäisestä ehdokasijastaan huolimatta tullut sivuutetuksi Turun kuuromykkäkoulun johtajan viran täytössä, vrt. VN ptk. 6.2.1920/esitt. Falck ja esittelijän mietintö.
  - 8 OpM KD 37/103 1928.
  - 9 VN ptk. presid. esitt. 20.8.1928/esitt. minist. Antti Kukkonen ja OpM KD 101/574 1927.
  - 10 VN ptk. 8.8.1929/esitt. Kahiluoto ja ptk. presid. esitt. 9.8./esitt. minist. Lauri Ingman.
  - 11 AsK 372 sekä 394-395/1934 sekä OpM KD 10/237 1933.
  - 12 OpMP 11.9.1936/esitt. Kahiluoto ja OpM KD 7/217 1936.
  - 13 OpM KD 30/526 1944.
  - 14 vrt. VN ptk. 25.10. ja 15.11.1945 sekä 14.3.1946/esitt. Inkinen ja OpM AD 625/145 1945.
  - 15 VN ptk. 4.4.1946/esitt. Inkinen.
  - 16 Komit. miet. 1948 B 3 sekä OpM KD 86/618 1948.
  - 17 OpM KD 86/618 1948.
  - 18 OpM KD 15/283 1949.
  - 19 OpM AD 278/55 1953.
  - 20 Aistivammaiskoulujen johtajien valta aiheutti opettajaliiton taholta vaatimuksia säännösten tarkistamisesta, ks. OpM AD 1727/334 ja 1790/346 1958.
  - 21 OpM KD 11/14 ja 3/310 1955, vrt. KD 13/322 1958.
  - 22 OpM KD 9/321 1958 ja 5/320 1959. Hall. kertomus 1959 s 87.
  - 23 AsK 312/19.5.1961.
  - 24 J. österholmin ym. raha-al. 23/vp. 1938, liitt. s 110-114.

- 25 OpM KD 137/550 1941.
- 26 OpM KD 30/526 1944.
- 27 OpM KD 86/618 1948, 10/322 1960 ja 19/343 1962.
- 28 OpM KD 7/206 1937.
- 29 VN ptk. 13.4.1938/esitt. Jyrhämä ja edk. ptk. 23.9.1938 s 1032-33.
- 30 VN ptk. 22.6.1938/esitt. Jyrhämä.
- 31 Komit. miet. 1939 A 7 sekä OpM KD 41/515 1939.
- 32 Edk. ptk. 2.4.1943 s 360-362 (J. Lonkainen, K. Kauppi).
- 33 Hall. es. 85/vp. 1943, Asiak. II, budj. s 178.
- 34 AsK 436/1944. Opettajien poikkeusvalmistuksesta säädettiin asetuksin 1945, 1948, 1951 ja 1955.
- 35 OpM KD 11/322 1958 ja 2/320 1959.
- 36 Hall. es. 86/vp. 1944, Asiak. I.
- 37 Sivistysvk. miet. 11/vp. 1944, Asiak. III sekä AsK 992/1944.
- 38 VN ptk. 24.1. ja 17.4.1946/esitt. Inkinen ja OpM KD 8/281 1945.
- 39 AsK 521/1.7.1948.
- 40 vrt. AsK 573/26.10.1962 sekä 149/7.4.1967.
- 41 OpM KD 28/24 1943 sekä 1/10 1946.
- 42 Komit. miet. 1952 B 38 sekä OpM KD 193/61 ja 128/611 1952.
- 43 OpM kirje 1013/25.3.1955.